

– Jeg tror de fleste som driver med medisinsk forskning drømmer om å oppdage noe som får betydning for mange pasienter, sier Johanna Olweus. Hun forsker frem stadig mer kunnskap om immunsystemet. Håpet er å kunne gi bedre behandling til pasienter med leukemi og lymfom.

Intervjuet: Johanna Olweus

En asketisk president

Presidenten i Norsk selskap for immunologi hadde få presidentvaner som barn. Hun vokste opp uten sjokolade, uten salt og sukker i maten og ikke minst uten TV. Familien klarte seg uten bil, og moren fraktet alle varene de trengte i en gammel barnevogn. Nå er det ikke på grunn av den noe glamorøse presidenttittelen hun har tatt vervet. – Du kan godt skrive leder. Det er det jeg er, sier hun.

Olweus er altså leder for det immunologiske selskapet, og det er ikke tilfeldig at hun har fått vervet. Hun beskrives av venner og kolleger som en dyktig fagperson uten spisse albuer. Ord som supersprek, superdame, superkarriere og superfamilie dukker alle opp i omtalene. Hun har tre barn, er gift med Fridtjof Lund-Johansen og bor i hus med hage. Olweus har forsket innen immunologi siden studiet, og en tidligere kollega sier man skal lete lenge etter en like ambisiøs og dyktig dame. Hun markerer seg med faglig tyngde og evne til samarbeid, i god kombinasjon med vennlighet og omsorg. At hun utretter mye er også hyppig nevnt, og folk ber meg spørre hvordan hun får det til.

Et lite hus i skogen

To smågutter kommer løpende mot porten til huset i Bærum. – Er det du som er journalisten? kommer det. – Ja, sier jeg og unnskylder samtidig at jeg kommer litt tidlig. – Det gjør ikke noe, du kan se på oss hoppe på trampoline! Er mamma berømt?

De eldste to sønnene til Johanna Olweus på seks og åtte år kan ta stifen og slå salto. Guttene er ikke sjenerte, og rekker å fortelle en vits hver før Johanna og mannen kommer til. I eneboligen er det høyt under taket, lyst og nøkternt møblert. Det stemmer godt overens med førsteinntrykket. Hun skal ha vært nokså puritansk i kostholdet i studietiden, og levde lenge på cottage cheese og banan, samt en og annen fiskemiddag uten salt.

– Den forrige stuen vår var halvparten så stor, sier hun, og nærmest beklager at det er sparsomt møblert. – Men guttene liker

å sparke fotball her inne, forklarer hun. Vi slår oss ned i stuen, og Olweus byr på pledd og kaffe. Mannen skal løpe stafett og aupairen kommer til for å passe toåringen. – Au pair er en nødvendighet og et gode. Det er den tredje vi har. Alle tre har studert norsk ved universitetet i Beograd. Og de behersker virkelig språket godt.

Navnet Olweus klinger ikke bergensk, men det gjør Johanna. Det kommer frem at hun er halvt svensk og halvt finsk. Faren fikk jobb ved Universitetet i Bergen, og familien ble boende der. Miljøperspektivet var viktig for begge foreldrene, og de var medlemmer av Fremtiden i våre hender allerede i 1970-årene.

– Mor var veldig miljøbevisst. Hver dag fikk jeg med meg niste i gjenbrukte mel- og havregrynposer. Av og til var familien min mer original enn jeg satte pris på. Vi handlet klær på Fretex lenge før det ble hipt og kult. Men jeg så jo verdien av gjenbruk da jeg ble eldre.

Reist ut, kommet hjem

Johanna er spesialist i immunologi og transfusjonsmedisin og seksjonsoverlege ved Immunologisk institutt ved Rikshospitalet, men driver også en forskningsgruppe.

– Hva forsker du på nå?

– Jeg har i flere år forsket på dendrittske celler, og vi har nylig avsluttet et prosjekt hvor vi har funnet at de kan omprogrammere hukommelses-T-celler, en viktig del av immunforsvaret og immunhukommelsen. På sikt er håpet å kunne manipulere etablerte immunresponser. Immunsystemets hukommelse er viktig for å gi rask beskyttelse mot gjentatte infeksjoner, men kan også gi sykdom, som ved allergi og autoimmune sykdommer. Vi identifiserte en ny dendrittsk celle-linje under et forskningsopphold i USA. Det åpnet opp et stort, nytt forskningsfelt, men da var tiden inne for å reise tilbake til Norge. Turnus og svangerskapspermisjoner førte til et forskningsopphold på fire år.

– Hvordan var det å forske i USA?

– I USA er mye av forskningen finansiert ved hjelp av private midler. Det var morsomt å jobbe med nærmest ubegrenset med penger. Et institutt med 200 ansatte hadde like mye midler som Norges forskningsråd. Jeg hadde doktorgradsstipend fra Norge, mannen min gjorde postdocarbeid. Like før vi ankom hadde sjefen i laboratoriet publisert en artikkel i Nature. Imidlertid var uriktige bilder blitt brukt av en postdoc, noe som førte til en kjempeskandale og til at sjefen måtte gå kort tid etterpå. Da sto vi der ganske alene.

Fridtjof reiste til et annet laboratorium. Johanna ble og fikk etter hvert mye tillit. Hun ble sjef for laboratoriet i løpet av oppholdet.

– Var det kulturforskjeller?

– Vi var på vestkysten. Jeg tror folk der er preget av det gode været. De er utadvendte, rause og høflige. Og så har de mye humor og selvironi og er flinke til å gi ros. Det jeg opplevde som særlig positivt, og som jeg gjerne skulle sett mer av her hjemme, er at man var opptatt av å tette huller i andres forskning – ikke bare av å finne dem. Lederen på instituttet snakket med alle, og var lett å kontakte.

– Hva handlet doktorgradsarbeidet ditt om?

– Jeg forsket på den tidlige utviklingen i bloddannende stamceller og hvilke vekstfaktorer som påvirker celler til å utvikles i den ene eller den andre retningen. Jeg har hatt god bruk for dette i senere forskning, blant annet immunterapi prosjektet for leukemi som jeg jobber med nå. Beinhags-transplantasjon er den eneste kurative behandlingen for mange leukemipasienter, men det er fremdeles få som blir friske, og behandlingen har alvorlige bivirkninger. Vi prøver en ny strategi for å skille den positive effekten, såkalt transplantat-mot-leukemi, fra den negative, såkalte transplantat-mot-vert-effekten.

– Har dere kommet til pasientforsøk ennå?

– Nei, det er en lang vei dit. Dyreforsøk er problematisk, for behandlingen må spesialisert for humane celler.

Johanna Olweus

Født 29. april 1965

- Cand.med. Universitetet i Bergen 1992
- Dr.med. Universitetet i Bergen 1992
- Spesialist i immunologi og transfusjonsmedisin 2006
- Seksjonsoverlege ved Immunologisk institutt Rikshospitalet-Radiumhospitalet 2007–

Foto Marit Tveito

– Hva har du lyst til å finne ut av?

– Drømmen min måtte være å få til et forbedret behandlingstilbud for pasienter med leukemi og lymfom ved å bruke immunterapi. Jeg tror de fleste forskere drømmer om at det de gjør skal få betydning for pasienter. Tiden det tar fra oppdagelse til praktisk anvendelse kan imidlertid være lang. For min del er det en viktig motivasjonsfaktor at det jeg gjør kanskje kan få klinisk betydning.

– Hvordan er det for deg og mannen din å leve sammen og jobbe sammen?

– Vi jobbet tett sammen i USA, men i Norge har vi etablert forskjellige forskningsretninger. Det er et stort privilegium å være gift med en som deler ens interesser. Vi har stor forståelse for hverandres arbeid. I forskningen er det ofte vanskelig å beregne hvor lang tid noe tar, og begge kan sitte foran PC-en utover kvelden.

– Er det noen ulemper ved å jobbe så tett?

– Vi har alltid samme søknadsfrister.

Da kan det flyte her hjemme.

– Er det noe du ikke får tid til?

– Det er beinhard prioritering på tid, familie og jobb har førstprioritet. Vi holder ingen aviser. Nyhetene får vi med oss på radio i bilen. Aupairen gjør mye av husarbeidet. Vi er nok ikke de flinkeste foreldrene til å huske hva barna skal ha med seg av ting til skoleutflukter.

– Er det noe du savner?

Hun tenker seg om. – Jeg skulle gjerne hatt mer tid til venner.

Forskning for få, kunnskap for mange

– Hvem skal forske?

– Jeg synes at både leger og biologer må drive med medisinsk forskning. Legene kan særlig spille en viktig rolle i arbeidet med å bedre behandlingsmetoder. I den kliniske hverdagen får man ideer til prosjekter. Jeg jobber klinikknært, og det er helt klart fordeler ved å jobbe i et sykehussystem. – Hvordan skal man få legene til å ville forske?

– Frikjøpsordninger er viktig. De som har tatt både doktorgrad og postdoc og har gode prosjektideer, bør kunne få muligheten til å starte en gruppe, sier hun entusiastisk.

Hun er også opptatt av at ikke alle skal drive med forskning og veiledning. – En doktorgrad i seg selv kvalifiserer ikke til veilederoppgaver, særlig ikke hvis du har fulle dager i klinisk arbeid. Doktorgrad er viktig fordi det skaper en basisforståelse for forskning som er nyttig i den kliniske hverdagen. Men noen er best til å forske, og bør dermed få drive med det. Andre bør kanskje heller vie sin tid til legegjerningen.

Ifølge Olweus er det også vanskelig å spre universitetsressurser og lage for mange universitetssykehus i et lite land som Norge.

– Det er kvaliteten som er viktig, det gjelder også forskningsartikler. Fortsatt vektlegges kvantitet og antall kilo artikler for mye. Vi må kanalisere ressursene for å få best mulig resultater. Dessuten må det være rom for noen høyrisikoprojekter. Ikke alle vil lykkes, men du vil få frem noen virkelig gode forskere. I Norge er det i liten grad kultur for å satse på det som ikke er «sikre» prosjekter. Det er tradisjon for å gi støtte til forskere i etablerte miljøer, hevder hun.

Olweus merket dette selv etter oppholdet i USA. – Det er ikke lett å komme utenfra til forskermiljøet i Norge. Det er viktig at de store forskningsorganisasjonene tør å satse på nye forskere. Dessuten må lønnsnivået følge med. Lønnen gjenspeiler hvordan samfunnet verdsetter forskning.

Som leder for Norsk selskap for immunologi sto Olweus i spissen for Immunologiens dag, som var et arrangement åpent for alle og som fikk oppmerksomhet fra både politikere og medier.

– Et populærvitenskapelig seminar kan bidra til å formidle til folk flest hvorfor forskning er viktig. Jeg håper at diskusjonen kan dreies fra *om* forskning er viktig, til *hva* som skal prioriteres innen forskning. Når folk legges inn i sykehus, vil jeg at de skal vite at behandlingen er et resultat av mangeårig forskning. Behandling er toppen

av pyramiden, og politikerne må ta ansvar for forskning i et av verdens rikeste land. Olweus er et forbilde for stipendiatene sine. Hun skal for lengst være professorkompetent, og oppfordres stadig til å søke ansvarsfulle stillinger.

– Har du forbilder?

– Jeg har møtt mange kolleger som har inspirert meg, og som kombinerer store ambisjoner med høy integritet og respekt for andre. Jeg vokste opp med at forskning er spennende og morsomt, formidlet av min far. Nå er han 76 år gammel, og forsker mer enn noensinne. Min mor har på mange måter vært et forbilde når det gjelder livsstil, men jeg holder meg unna gjenbrukte melposer.

– Er det noe du har lyst til å utrette?

– Jeg skulle gjerne gjort mer for miljøet. Familien skal straks skifte ut alle vinduene med noen som reduserer varmetapet med to tredeler, men jeg er klar over at det bidrar forsvinnende lite i den store sammenheng. Jeg kunne godt betalt mer for en miljøvennlig bil. I Norge tror vi at vi er miljøbevisste. Vi trenger ikke se lenger enn til Sverige, der får man kjøpt bioetanol overalt. Vårt lille land produserer uforholdsmessig mye av verdens CO₂-utslipp gjennom oljeproduksjonen. Alle vil snakke om miljøet, men ingen vil skru igjen kranene.

– Hva med politikken? Hun har allerede nevnt dårlig samvittighet for ikke å bidra der.

– Jeg rekker nok ikke å drive med politikk før barna blir større. Hvis det går dårlig med forskningen, kan jeg kanskje hive meg inn i miljøpolitikken?

Dessverre ser det ut til at forskningen går riktig så bra.

Marit Tveito

marittveito@hotmail.com

Sama legesenter
9403 Harstad